

відповідну навчальну програму. Навчання в омріяному ЗВО як бажаний результат значно пов'язане з успішним мотиваційним листом. Алгоритм, запропонований у статті, має рекомендаційний характер, та запропонований матеріал сприяє розвитку базових навичок практичної риторики щодо написання мотиваційного листа при вступі до закладу вищої освіти.

Джерела

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/consultations/bachelor/73165/>
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/opinions/yak-napysaty-motyvatsijnij-lyst-dlya-vstupu-pokrokovy-instruktsiya/>
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/news/motyvatsiinyi-lyst-5-porad-abiturientu-6101.html>
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/prezentatsiia-motyvatsiinyi-lyst-pry-vstupi-do-zakladu-vyshchoi-osvity-561615.html>
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/motyvatsiinyi-lyst-pry-vstupi-do-zakladu-vyshchoi-osvity-568191.html>
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/prezentatsiia-motyvatsiinyi-lyst-pry-vstupi-do-zakladu-vyshchoi-osvity-569822.html>
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/yak-napysaty-motyvatsiinyi-lyst-prezentatsiia-562795.html>
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.batk.nubip.edu.ua/index.php/ua/usi-novyiny/25-edu-active/2395-uspishnyi-motyvatsiinyi-lyst-tse-zavzhdy-osobysta-istoriia.html>
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=iKjhMqtxhtA>

Бірченко Олена Миколаївна

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Науковий керівник: Мкртічян Оксана Альбертівна, доктор педагогічних наук, доцент,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ В ДИТЯЧОМУ КОЛЕКТИВІ В УМОВАХ ЗДО

У статті надається обґрунтування актуальності та необхідності виховання культури взаємодії дітей в колективі як одного з компонентів соціально-комунікативного та мовленнєвого розвитку, що є основою розвитку та освіти дітей дошкільного віку. Акцентується увага на спілкуванні дитини-дошкільника в умовах ЗДО та сім'ї. Зазначено комплекс методів, що включають: спостереження за дітьми; аналіз педагогічних ситуацій, аналіз змісту роботи з виховання культури спілкування. Ключові слова: дошкільник, вихователь, культура спілкування, комунікативні навички, взаємодія в колективі.

Особистість людини є сукупністю соціальних відносин, які відбуваються й формуються в спілкуванні з оточуючими. В процесі спілкування виявляються міжособистісні стосунки. Вони проявляються на основі певних почуттів, які люди мають по відношенню один до одного. Дитинство дошкільника є найважливішим періодом у розвитку особистості, до нього також належить комунікативна сфера. Якщо до цього періоду були створені сприятливі педагогічні умови, то у старшому дошкільному віці дитина може легко спілкуватися з оточуючими людьми, при цьому дотримуючись прийнятих у суспільстві норм.

Високий темп життя, зайнятість батьків, підвищена емоційна напруженість, захопленість гаджетами та Інтернетом, віртуальними іграми, призводять до значного зниження спілкування дітей, а також порушення гармонії в міжособистісних відносинах, що призводить до серйозних труднощів у спілкуванні дошкільнят з однолітками. Багато дітей не вміють співпереживати, радіти, висловлювати співчуття та симпатію.

Дошкільний період має особливе значення для розвитку та становлення особистості людини, формування ставлення до себе та оточуючих. Це життєво важливий період у формуванні основ фізичного, психічного здоров'я, а також у закладанні основ емоційної, соціальної та культурної поведінки.

Взаємодія з людьми є основною частиною життя особистості і є дуже вагомим для становлення особистості дошкільника, його внутрішнього світу.

Особливо актуальні такі питання на дошкільному етапі у зв'язку з тим, що в умовах постійного збільшення числа контактів дітей (у сім'ї, ЗДО, транспорті, на дворі тощо) значно зростає психічне навантаження на дитину при спілкуванні. Протягом дня дошкільнику доводиться контактувати з однолітками та дорослими, з різними характерами, поведінкою, настроєм, здібностями, інтересами, бажаннями. Сьогодні ми спостерігаємо дуже багато негативних явищ (жорстокість, підвищена агресивність, відчуженість) серед підліткового середовища. Однак такі якості та поведінка зароджуються саме у дошкільному віці.

Зазначимо, що одна з провідних потреб дітей-дошкільників є спілкування, що формується на основі особистісних мотивів і спонукають вихованців до комунікації в трудовій і пізнавальній діяльності.

Питання спілкування в своїх дослідженнях висвітлювали учені (Л. Коломінський, М. Лісіна, Д. Ельконін, О. Леонт'єв), які зазначали про важливість відносин з оточуючими, а їх порушення з показниками відхилень у розвитку дитини. Так, М. Лісіна розробила концепцію, в якій визначила

взаємозв'язок спілкування й психічного розвитку, особистісного становлення дошкільника та ролі однолітків і дорослих у розвитку спілкування та відносин.

Спілкування в групі однолітків впливає особистість дошкільника. Дитина постійно стикається з необхідністю застосовувати на практиці засвоєні норми поведінки по відношенню до інших людей, адаптувати ці правила до різноманітних ситуацій [1].

У дошкільному віці активно розвиваються комунікативні якості особистості: емпатія, доброта, безпосередність, відкритість, ініціативність. Також, формуються комунікативні дії та вміння: організаторські (уміння ініціювати спілкування, ігри, лідерство в певній діяльності, володіння організаторськими здібностями); перцептивні (уміння сприймати та розуміти оточуючих); оперативні (вільне володіння вербальним і невербальним спілкуванням).

Одним із показників комунікативної компетентності дошкільнят є їх статус у групі однолітків. Дитина тривалий час проводить у ЗДО, тому її становище в групі є основним у вибудовуванні взаємовідносин.

Не завжди спілкування у групі дошкільнят проходить успішно, діти можуть відчувати труднощі спілкування через відсутність необхідних навичок, нерозвиненості психічних процесів. Необхідно враховувати негативні особисті якості дітей: тривожність, негативізм, замкнутість, конфліктність, які спостерігаються все частіше. Саме ці особистісні особливості впливають на статус групи однолітків [2].

Визначимо засоби щодо розвитку взаємовідносин в групі дошкільнят:

- гра (діти навчаються взаємодіяти з оточуючими, словниковий запас збільшується, розвивається мовлення, знайомство з правилами поведінки, розвиток основних комунікативних навичок);
- конструювання та художньо-естетична діяльність (спільна праця, договірні відносини та обговорювання результатів);
- трудова діяльність: виконання елементарних трудових обов'язків;
- читання та обговорення казок: накопичення певного досвіду життєвих ситуацій, встановлення зв'язку з реальними життєвими ситуаціями, що допомагає дошкільниками, знаходити рішення певних питань та способи взаємодії з іншими людьми;
- щоденне спілкування дітей та дорослих за інтересами або щодо майбутньої спільної діяльності (дорослий є прикладом для наслідування).

Крім зазначених засобів розвитку взаємодії спілкування дошкільників в групі особливе місце займає створення педагогічної ситуації (ситуації взаємодії, ситуації відносин, ситуації позитивної мотивації, ситуації освоєння нових способів дії) за допомогою якої вихователь контролює процес навчання і включає дитину в процес спілкування, спонукаючи до підтвердження або зміни своєї поведінки. Отже, усвідомлення зв'язків знань та навичок спілкування з реальним життям вихованців, сприяє актуалізації потреби у взаємодії з оточуючими, збагачення досвіду спілкування з іншими людьми.

Таким чином, ефективність розвитку у дітей комунікативних умінь залежить від різних видів діяльності та ситуацій спілкування та взаємодії. Але ступінь розвитку комунікативної сфери дошкільника впливає на оцінку та встановлення статусу дитини у групі однолітків.

Психологи та педагоги зазначають про важливість культури спілкування для всебічного розвитку дошкільнят. Так, О. Мясников визначив вплив культури спілкування щодо здоров'я людини; Б. Фурст довів, що з причин серцево-судинних захворювань, неврозів, психоневрозів є відсутність культури спілкування у колективі, у громадських місцях; О. Запорожець та М. Лісіна стверджують, що позитивне спілкування сприяє психічному розвитку дошкільника, підвищує розумову активність під час навчання; згідно з дослідженнями Д. Ельконіна, у процесі виховання культури спілкування розвиваються позитивні особистісні якості, що впливають загальний рівень діяльності дітей.

Культура спілкування – це прижиттєве особистісне утворення, що впливає на якість діяльності спілкування та формується завдяки систематичній участі особистості в ній.

Функція правил культурного спілкування у тому, що є закодованими сигналами ставлення людини до оточуючим. Культуру мовленнєвого спілкування дослідники пов'язують із розвитком загальної культури людини, яка пов'язана з проблемою сприйняття мови, доречності висловлювання у певних ситуацій, а також з вихованням ввічливості та гуманного, шанобливого ставлення до оточуючих. Таким чином, розвиток мотивів культурного спілкування дошкільників обумовлено віком і виховної роботою в умовах ЗДО та сім'ї.

Доцільно зазначити, що група дошкільнят в ЗДО є першим дитячим колективом, у якому вони займають певну позицію. Найважливіші якості, які відрізняють одну групу дітей від іншої, – це не інтелект і організаторські здібності, а чуйність, доброта та доброзичливість.

Вихователь відіграє велику роль у формуванні міжособистісних відносин в колективі дітей дошкільного віку, підтримуючи дружні стосунки дітей, зміцнюючи впевненість у своїх силах у кожній дитині.

Освітній процес ЗДО охоплює вирішення проблем виховання культури спілкування в дітей, однак, дії вихователя, переважно, здійснюються без логічної послідовності; виховні заходи епізодичні, не передбачають ускладнення, повторення, закріплення знань, здобутих в освітній чи самостійній діяльності; педагоги недостатньо використовують ігрову діяльність для реалізації потреби у дітей в емоційних переживаннях, у захоплюючій перспективі, у спілкуванні з однолітками, прагнучі прискорити дорослішання вихованців, заповнюючи їх життя важливими з погляду видами діяльності – читанням книжок, вирішенням завдань, заучуванням віршів, малюванням тощо.

Для вивчення актуального рівня міжособистісних відносин дошкільнят у ЗДО застосовуються різні методи вивчення та констатації комунікативних здібностей дітей: спостереження, бесіда, експеримент. Найбільш поширеним для вивчення дітей молодшого дошкільного віку є метод спостереження, який надає змогу отримати результат у природних умовах:

✓ сюжетно-рольова гра «День народження у білочку»: гра не має чітко заданої ситуації й дозволяє включити до сюжету різні ролі. Вихователь організовує гру, здійснює спостереження, результатом є виявлення комунікативних здібностей у взаємодії з однолітками та дорослими.

✓ завдання та доручення, що дозволяють виявити вміння дошкільників виконувати колективну роботу зладжено, безконфліктно.

✓ цільова прогулянка з метою виявлення умінь виконувати правила спілкування з дорослими (здороватися, прощатися, звертатися на «ви»)

✓ спільні ігри на прогулянці.

Однак метод спостереження надає уявлення про поведінку дітей, тому також можна використовувати метод бесіди, для отримання більш точних даних про знання та вміння дошкільників, необхідних для комунікативної діяльності.

Цікавою методикою вивчення комунікативних навичок дітей дошкільного віку «Маски» (М. Корепанова, Є. Харламова), яка передбачає вивчення рівня спілкування, емоційного стану дітей у процесі взаємодії з однолітками. В основі є зображення чотирьох масок, що символізують: добрий і поганий настрій, прагнення домінування чи підпорядкування. Дитині пропонується роздивитися обличчя та відповісти на питання, показуючи кожну з масок за чергою: «Як ти думаєш, яке у тебе обличчя, коли ти дивишся на дітей зі своєї групи?».

Вивчення взаємодії молодших дошкільників в групі можливе також через зображення у малюванні (Є. Ігнат'єв). Метод включає аналіз дитячих малюнків, які визначають проєкцію особистості дитини та символічне ставлення до світу. Таким чином, вихователь виявляє особливості взаємовідносин між дітьми, визначає рівень оволодіння графічними навичками, рівень розвитку творчої уяви, комунікативних навичок тощо.

Методика включає зображення вихованців на вільну тему. Діти, комунікативні навички яких активовані, малюнки характеризуються наявністю великої кількості персонажів, добрий настрій. Для дітей, чий комунікативні навички не активні, характери малюнків агресивні, кольори темні, малюнки не несуть смислового навантаження.

Отже, питання взаємодії дошкільників в групі має соціальне значення, тому рівень сформованості комунікативних умінь у дитини має пріоритетне значення як для успішності соціалізації дитини, так і навчання дитини грамоті в школі, а комунікація як міжособистісна взаємодія є фактором, що визначає успіх спілкування дитини в колективі, адаптації дитини в навколишньому суспільстві.

Джерела

1. Колосова О. В. Колектив як фактор соціального становлення особистості старшого дошкільника. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. – Вінниця: Нілан ЛТД, 2014. Вип. 42, ч. 2. – С. 31-35.
2. Максимова О. О. Формування взаємин у дитячому колективі. Організація освітнього простору у закладі дошкільної освіти і школі: проблеми і перспективи: зб. наукових праць: в 2-х ч. / за заг. ред.: О. О. Максимової. – Житомир: ФОП Левковець, 2020. Ч. 1. – С. 6-9.
3. Пасічниченко А. В., Ковалевська Н. В. Шляхи формування культури міжособистісної взаємодії у дітей в умовах закладу дошкільної освіти. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки». 2019. Випуск № 3. – С. 264-268.